

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Дніпровський державний технічний університет

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою Дніпровського
Державного технічного університету
від «24» 01. 2019 року, протокол № 1
Голова вченої ради

О.М.Коробочка
«24» січня 2019 року

Методичні рекомендації
Дніпровського державного технічного університету
щодо підтримки принципів академічної доброчесності

(розроблені на підставі Рекомендацій з академічної доброчесності
у рамках Проекту сприяння академічної доброчесності – SAIUP
за підтримки Посольства США)

Кам'янське
2019

Розділ 1. Набуття здобувачами вищої освіти компетентностей з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма

Традицію навчання здобувачів вищої освіти академічного письму слід формувати, починаючи з моменту їх вступу до ЗВО. Є різниця між шкільним письмом та письмом академічним щодо вимог, оформлення думок, публічних виступів, візуальних презентацій тощо.

Опанування навичок якісного академічного письма — складний процес, який потребує тривалих і наполегливих зусиль. Тому, за умови створення та впровадження, очікуваними результатами навчання з окремого курсу мають стати розуміння основних принципів та базових навичок академічного письма здобувачами освіти. У такому курсі можна ознайомити слухачів із кращими та небажаними прийомами письма, дати їм можливість практики в рамках виконання певних завдань, позначити напрями, в яких слухачі зможуть далі самовдосконалюватися після завершення курсу. Завдання для покращення навичок академічного письма варто включати у інші курси, які прослуховують здобувачі освіти. Також дисципліни загального циклу підготовки та професійної передбачають підготовку студентами письмових робіт і викладаються на 1-2 курсах бакалаврату, необхідне вдосконалення навичок академічного письма.

1.1. Компетентності науково-педагогічного працівника, які необхідні для ефективного навчання академічному письму

Навчання здобувачів вищої освіти належному письму має починатися із запобігання прямого академічного плагіату в їх письмових роботах. Для цього викладачам варто опанувати такі компетентності:

розуміти спільне і відмінне між поняттями «плагіат» (стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права») і «академічний плагіат» (стаття 42 Закону України «Про освіту»): закон про авторське право захищає форму твору (перефразування тексту може бути розцінене як оригінальний твір, відсутність плагіату), тоді як ключове у понятті «академічний плагіат» — відтворення наукових (творчих) результатів інших осіб без належного посилання, і перефразування тексту без посилання на джерело є різновидом академічного плагіату;

розуміти, що академічний плагіат — це феномен, інтерпретація якого залежить від академічних традицій та культурного контексту. Крім того, існує чимало пограничних випадків, які можна розцінювати і як академічний плагіат, і як його відсутність (зокрема, такою ситуацією можуть бути помилки в посиланнях на джерела). Для уникнення таких випадків у викладанні сьогодні необхідно орієнтуватися на впровадження мінімальної рамки тлумачення змісту академічного плагіату відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»;

знати про основні причини студентського академічного плагіату;

знати про уявлення студентів про академічний плагіат і про освітні потреби студентів;

уміти планувати і проводити навчальні заходи, які ефективно допомагають студентам уникати плагіату (наприклад, передбачати опрацювання студентами унікальних даних; давати завдання на опрацювання джерел із високим ступенем деталізації того, які джерела необхідно вивчити і як ними скористатися);

знати, як складати завдання й екзаменаційні білети, щоб завдання не орієнтували студентів плагіатити (зокрема, застосовувати у формулюванні завдань дієслова з вищих щаблів таксономії Блума; завдань, що допускають використання будь-яких джерел і перевіряють розуміння матеріалу і здатність використовувати інформацію для вирішення конкретних завдань);

уміти виявляти випадки плагіату в текстах студентів.

1.2. Компетентності із академічної доброчесності, які їх має набути студент

Результатом навчання здобувача вищої освіти із академічної доброчесності є здатність:

діяти у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики;

самостійно виконувати навчальні завдання;

коректно покликатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;

усвідомлювати значущість норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до них;

оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності;

давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами.

1.3. Прийоми навчання студентів належному академічному письму

У навчальних дисциплінах, які передбачають виконання студентами письмових аналітичних робіт (курсової роботи), варто виділити окремий час на викладання основ академічного письма і пояснити вимоги до передбаченої письмової роботи студента. Слід застосовувати такі інструменти:

на початку викладання кожної дисципліни необхідно пояснювати причини неприпустимості академічного плагіату;

пояснювати студентам цінність набуття нових знань, академічні норми, яких необхідно дотримуватися, чому вони важливі, що таке академічна доброчесність, які її цінності, як студенти своїми діями можуть долучитися до її розбудови;

надавати студентам зрозумілу інформацію про правила академічного письма;

прописувати у програмі курсу політику щодо академічного плагіату; формулювати завдання щоб їх не можна було сплагіатити (аналітичне, а не відтворювальне формулювання завдання; висока конкретизованість завдання; опрацювання конкретних джерел і даних);

переконуватися, що вимоги до завдання і критерії його оцінювання було пояснено належним чином. Вимоги до письмових робіт (обсяг, стиль цитування, допустима кількість цитат, правила оформлення та ін.) мають бути чітко прописані у методичних матеріалах для студентів;

розробляти нестандартні, творчі завдання, оновлювати їх щорічно;

давати студентам приклади готових робіт;

обговорювати зі студентами приклади якісного та неякісного академічного письма;

упродовж роботи студента над текстом проводити щонайменше одну проміжну перевірку чорнового варіанту письмової роботи, надавати відгук і рекомендації до тексту;

студенти можуть рецензувати роботи один одного: надавати їм для цього критерії оцінки.

Для якісного академічного письма студенти мають опанувати знання й навички:

шукати, обирати й оцінювати якість джерел;

робити нотатки, завжди вказуючи джерело;

виділяти головні думки в тексті;

підсумовувати текст та ідеї;

перефразовувати чужі думки своїми словами стисло, детально, без зміни змісту цих думок;

правильно описувати посилання на джерело;

правильно цитувати;

знати про форми академічного плагіату і про шляхи запобігання йому;

формулювати і чітко висловлювати власні думки;

знати структуру академічного тексту;

вміти виокремити текст цитат у власному тексті;

володіти іноземними мовами, передусім англійською.

2. Формування мотивації науково-педагогічних працівників до дотримання академічної доброчесності

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 16 Закону України «Про вищу освіту», та Закону України «Про освіту» (ст.42), Положення про Академічну доброчесність система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти має забезпечувати «дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти».

До університету вступають на навчання і приходять на роботу різні здобувачі освіти та науково-педагогічні працівники з різним попереднім досвідом. Хтось готовий дотримуватися принципів академічної доброчесності і вимагати цього від інших студентів і викладачів. Хтось не готовий і не розуміє значення академічної доброчесності, шукає шляхів полегшення своєї освітньої та наукової діяльності.

Погляди студентів на проблеми академічної доброчесності значною мірою залежать від загальної атмосфери в університеті, типових практик викладачів і представників адміністрації. Тому науково-педагогічні працівники, а також представники адміністрації самі мають бути академічно доброчесними і здатними формувати відповідну компетентність у студентів.

Однією з основ формування доброчесного академічного середовища є розуміння всіма його членами необхідності дотримання принципів академічної доброчесності. Ми живемо у відкритому суспільстві, тому сприяння чи перешкоджанню академічній доброчесності є вплив зовнішнього середовища — конкуренція з іншими закладами вищої освіти, законодавство, практики та вимоги органів, що здійснюють контроль.

Академічна доброчесність є важливим фактором успішності університету, його науково-педагогічних працівників та випускників. На ній базується довіра колег, роботодавців, замовників освітніх і наукових послуг, спонсорів, грантодавців, інших партнерів, необхідна для належного ресурсного забезпечення якісної вищої освіти і наукових досліджень. Наявність ресурсів дає змогу залучати кращих студентів, викладачів і науковців, які формують репутацію університету, брати участь у цікавих і престижних освітніх, наукових та інших проектах, отримувати важливі для науки і практики результати досліджень. Формується позитивний зворотний зв'язок, який підвищує репутацію університету, його працівників і студентів та сприяє стійкому розвитку і конкурентоспроможності університету.

Для студента академічна доброчесність важлива не тільки тому, що її порушення можуть мати наслідком санкції у вигляді відрахування, незадовільних оцінок поточного та підсумкового контролю, втрати стипендії та ін. Не менш важливим є те, що дотримання університетом, його студентами та працівниками принципів академічної доброчесності створює довіру до результатів навчання і підвищує успішність випускників у подальшій кар'єрі, їх працевлаштування та рівень життя. Погана репутація не тільки самого студента, але і університету є суттєвою перешкодою для академічної мобільності та отримання хорошої роботи після завершення навчання.

Для науково-педагогічних працівників, науковців та студентів дотримання принципів академічної доброчесності підвищує можливість отримання наукових грантів, замовлень на виконання прикладних досліджень, залучення їх як консультантів, експертів тощо. Також, вона сприяє академічній мобільності і можливості кращого працевлаштування.

Чим більше студентів і науково-педагогічних працівників порушуватимуть академічну доброчесність, тим меншою буде довіра до них.

Сьогодні багатьом науково-педагогічним працівникам властиве зневажливе ставлення до питань академічної доброчесності. Це зумовлено впливом негативних чинників — правового нігілізму у суспільстві, відірваністю вищої освіти і науки від світової наукової та освітньої спільноти, потреб суспільства, економіки та ринку праці, неузгодженістю вимог до закладів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти з фінансуванням вищої освіти і науки. Ці фактори потрібно усувати на рівні законодавства. Але багато чого залежить і від закладів вищої освіти та учасників освітнього процесу.

2.1. Основні вимоги до науково-педагогічних працівників щодо академічної доброчесності

Відповідно до ч. 2 ст. 42 Закону України «Про освіту», «дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками передбачає:

посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну діяльність;

контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

об'єктивне оцінювання результатів навчання».

Звідси випливає, що науково-педагогічні працівники повинні не тільки знати і розуміти основні принципи академічної доброчесності, вимоги законодавства та внутрішніх документів університету з цих питань. Вони також повинні володіти інструментарієм і методиками контролю дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти.

2.2. Створення атмосфери академічної доброчесності

Створення атмосфери академічної доброчесності в університеті непростий, тривалий, але необхідний процес.

На першому етапі важливо забезпечити розуміння всіма учасниками освітнього процесу, насамперед науково-педагогічними працівниками сутності академічної доброчесності, вимог законодавства і внутрішніх нормативних документів з цих питань, основних видів порушень, зразків правильної поведінки у різних ситуаціях, що можуть призводити до порушень.

Для цього варто використовувати такі інструменти і заходи, як: курси підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з питань

академічної доброчесності, які можуть зараховуватися як частина планових заходів із підвищення кваліфікації;
самоосвіта науково-педагогічних працівників із наступним контролем результатів навчання;
лекції, презентації, тренінги, семінари із запрошенням авторитетних фахівців;
обмін досвідом та ін.

Головними питаннями навчання з питань академічної доброчесності мають бути:

- поняття академічної доброчесності та переваги доброчесної поведінки;
- основні та деталізовані види порушень академічної доброчесності, способи їх ідентифікації, розмежування суперечливих випадків;
- інструменти та процедури перевірки академічних творів на плагіат, способи виявлення інших порушень академічної доброчесності;
- методи навчання здобувачів освіти академічній доброчесності;
- інструменти та способи мотивування здобувачів освіти до доброчесної поведінки;
- норми законодавства, вимоги внутрішніх нормативних документів з питань академічної доброчесності, визначені в університеті методи запобігання порушенням, види академічної відповідальності та процедури розгляду справ про порушення академічної доброчесності;
- вивчення та впровадження практик провідних університетів світу із забезпечення академічної доброчесності;
- правила академічного письма та методи навчання студентів академічному письму у застосуванні до конкретних навчальних дисциплін;
- створення і використання ефективних методів об'єктивного оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Розділ 3. Санкції за порушення академічної доброчесності

3.1. Основні види порушень академічної доброчесності

Закон України «Про освіту» визначає основні види порушень академічної доброчесності та відповідальність учасників освітнього процесу за такі порушення. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону, порушеннями академічної доброчесності є академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання. Цей перелік може бути доповнений спеціальними законами, зокрема, Законом України «Про вищу освіту».

Деталізований перелік порушень може включати такі порушення (цей перелік не є вичерпним):

1. Академічний плагіат:
 - плагіат фрагментів письмових робіт та повних текстів;
 - плагіат ідей, даних, моделей, ілюстрацій тощо;

відсутність належних посилань за відсутності привласнення авторства; помилки цитування.

2. Самоплагіат:

дублікація публікацій — публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт як нових наукових робіт;

дублікація наукових результатів — публікація повністю чи частково одних і тих самих наукових результатів у різних статтях, монографіях, інших наукових працях як нових результатів, які публікуються вперше;

подання у звітах із виконання різних наукових проектів тих самих результатів як таких, що отримані при виконанні відповідного проекту;

повторне подання здобувачами освіти письмових робіт, які вже подавалися як звітність із інших дисциплін, без дозволу викладача;

агрегування чи доповнення даних — суміщення раніше опублікованих і нових даних без їх поділу з відповідними посиланнями на попередню публікацію;

повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу.

3. Фабрикація:

наведення у письмових роботах здобувачів та в наукових роботах вигаданих чи неперевірених даних, зокрема статистичних даних, результатів експериментів, розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо;

посилання на вигадані джерела інформації або навмисне посилання не на справжнє джерело;

приписування іншим особам текстів, думок чи ідей, яких вони не висловлювали чи не публікували.

4. Фальсифікація:

необґрунтоване корегування результатів власних наукових досліджень чи виконання навчальних завдань (таке, що не базується на повторних чи додаткових дослідженнях, вимірюваннях або розрахунках, виправленні виявлених помилок тощо);

наведення у письмових роботах здобувачів та в наукових роботах свідомо змінених літературних даних та даних, отриманих із інших джерел; зокрема, статистичних даних, результатів експериментів, розрахунків чи емпіричних досліджень, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів тощо без належного обґрунтування причин і зазначення методики їх корегування;

наведення неповної або викривленої інформації про апробацію результатів досліджень та розробок.

5. Обман:

включення до співавторів наукових публікацій осіб, що не брали кваліфікованої участі в їх підготовці;

невключення до співавторів наукових публікацій осіб, що брали кваліфіковану участь в їх підготовці;

подання як результатів власної праці робіт, виконаних на замовлення іншими особами, або робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання;

здавання або представлення різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;

написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;

використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.) при виконанні групових контрольних заходів з однаковими варіантами;

несамостійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або не зазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю;

проходження процедур контролю знань підставними особами;

симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів;

надання відгуків або рецензій на наукові або навчальні роботи без належного проведення їх експертизи.

6. Необ'єктивне оцінювання:

свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;

невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання результатів навчання;

застосування системи оцінювання, що не відповідає декларованим цілям та завданням теми, дисципліни, практики, освітньої програми тощо;

відсутність об'єктивних критеріїв оцінювання.

3.2. Відповідальність за порушення академічної доброчесності

Ступінь серйозності порушень може відрізнятися за видами порушень, їх повторюваністю, видами робіт (поточні письмові завдання, підсумкова атестація з дисципліни, підсумкова атестація на певному рівні освіти, дисертації, монографії, наукові публікації, наукові звіти тощо).

Основні види відповідальності науково-педагогічних працівників за порушення академічної доброчесності встановлює ч. 5 ст. 42 Закону України «Про освіту». До них належать:

відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;

позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;

позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Ч. 6 ст. 42 того ж Закону визначає основні види відповідальності здобувачів освіти за порушення академічної доброчесності, якими є:

повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

відрахування із закладу освіти;

позбавлення академічної стипендії.

Університет може створювати реєстри порушень академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

Додатково до визначених законом видів академічної відповідальності університет може застосовувати:

усне зауваження від науково-педагогічного працівника або уповноваженого представника адміністрації (керівника кафедри, факультету тощо);

попередження про можливість притягнення до академічної відповідальності;

скерування на додаткове навчання з питань академічної доброчесності;

повторне виконання завдання;

зниження оцінки за виконання завдання;

внесення постійного чи тимчасового запису до реєстру порушень академічної доброчесності;

усне чи письмове повідомлення юридичної або фізичної особи, яка здійснює оплату за навчання, про факт порушення;

виключення з рейтингу претендентів на отримання академічної стипендії;

позбавлення почесних звань, нагород, стипендій тощо, присуджених університетом;

позбавлення права голосу у колегіальних органах управління закладу вищої освіти або обмеження права на участь у роботі таких органів на певний термін;

позбавлення права брати участь у конкурсах на отримання фінансування наукових досліджень, стипендій, грантів тощо;

відрахування чи звільнення.

Розділ 4. Етичний кодекс та етична комісія

Етичний кодекс академічної установи (кодекс академічних цінностей університету) визначає загальну філософію функціонування університету віддзеркалює та захищає сформовані в ньому позитивні культурні традиції, підтримує цінності доброчесності колективу. Традиційно, в етичних кодексах віддзеркалюється бажана і небажана поведінка членів спільноти, прописуються етичні орієнтири, принципи, що допомагають саморегулюванню академічного середовища, визначаються санкції за їх порушення.

Ця остання хвиля прийняття кодексів етики продемонструвала щонайменше три проблеми.

4.1. Інструменти підвищення ефективності кодексу академічної етики

Активно залучати студентів до розробки та впровадження політики й правил академічної доброчесності у всьому університеті, а також у навчанні інших студентів, що спонукає студентів брати на себе відповідальність за власну поведінку. Надавати студентам підтримку і настанови. Сприяти співпраці студентів та викладів задля зменшення нечесної поведінки студентів;

Періодично обговорювати на різних рівнях (від академічної групи і кафедри до вченої ради і ректорату) стан запровадження етичних академічних норм у щоденному житті університету. Кодекс та етика мають «звучати» у розмовах;

Розвішувати мотиваційні цитати з етичного кодексу — окремі етичні норми — у приміщеннях та в аудиторіях ЗВО;

Проводити тижні «академічної доброчесності» (із поясненнями та тлумаченнями поняття, обговоренням кодексів) під час ввідної сесії на початку кожного навчального року для студентів 1-го року навчання бакалаврату та магістратури, повторні інформаційні заходи напередодні екзаменаційних сесій;

Включити інформацію про принципи забезпечення академічної доброчесності до програм підготовки аспірантів і докторантів;

Розробити, впроваджувати й оновлювати навчальні курси або модулі з академічної доброчесності для студентів і програм підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;

Проводити за участі ініціативних груп студентів та науково-педагогічних працівників популяризаційні та роз'яснювальні зустрічі зі студентами, аби пояснити місію та функції кодексу етики;

Включати коротку інформацію про неприпустимість плагіату і можливі санкції за нього до методичних матеріалів з навчальних дисциплін;

Включити до титульної сторінки письмових робіт студентів декларацію такого змісту:

Я як студент(ка) (назва ЗВО) розумію і підтримую політику університету із академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис та прізвище студента/-ки)

Підписувати з кожним науково-педагогічним працівником та студентом індивідуальний договір (в контракті чи договорі про навчання), в якому прописані зиски від дотримання норм академічної етики, визначені

етичні зобов'язання науково-педагогічного працівника (студента), види порушень, санкції;

Створити окремий розділ на веб-сайті університету із матеріалами про академічну доброчесність, етичним кодексом, джерелами, контактами осіб, до яких можна звернутися у разі виникнення питань, публікацією рішень етичної комісії (із дотриманням анонімності).

Рівень академічної доброчесності у щоденних практиках частини українських ЗВО недостатній, а можливості систематичного застосування жорстких санкцій до порушників почасти обмежені. Тому слід приділяти більше уваги позитивним способам поширення цінностей доброчесності, і менше — санкціям. Необхідно уважно поставитися до застосування найжорсткіших санкцій (відрахування, звільнення), вдаватися до них у випадках грубого свідомого порушення академічної доброчесності, в подальшому створюючи таким чином прецеденти для здобувачів освіти, педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників.

У кодексі слід прописати окремо основні види недоброчесних вчинків студентів, окремо — науково-педагогічних працівників, адже ці вчинки різні (наприклад, списування — винятково студентське порушення, а науковий плагіат у дисертації чи звіті з НДР — винятково викладацьке).

Положення у кодексі мають бути не тільки обов'язковими до виконання жорсткими імперативними нормами, а й певними етичними дороговказами. Кодекс має мати особливий статус для університетської спільноти, бути орієнтиром для щоденних практик її життя.

Варто пам'ятати, що академічні кодекси найбільш ефективні у середовищах академічної свободи і довіри, саме ці цінності потребують підтримки.

4.2. Деякі рекомендації щодо створення та роботи етичної комісії

До складу етичної комісії обов'язково мають входити представники студентства (їх можна обирати за їх власними заявками та резюме; за відкритим конкурсом; за участі органу студентського самоврядування тощо), із повним правом голосу. У складі етичної комісії, що розглядає студентські порушення, представників студентів має бути не менше половини.

В Україні наявна слухна практика залучати до роботи в етичній комісії представників іншого ЗВО, що зменшує конфлікт інтересів.

Не варто виносити на етичну комісію дрібні порушення академічної доброчесності, на які можна адекватно реагувати на нижчому рівні. Наприклад, викладач може самостійно застосувати санкцію «виставлення нульової оцінки» за списування студента на контрольній роботі або екзамені. Варто проте зауважити, що, якщо студент не згоден із такою оцінкою та переконаний у своїй правоті, він має право звернутися до етичної комісії та вимагати повного розгляду справи.

Процедури прийняття рішень про санкції за порушення етичних норм мають бути детально прописані. Підозрюваним у вчиненні порушення необхідно гарантувати можливість особистої участі на всіх етапах розгляду порушення, а також апеляції.

Розділ 5. Вимоги до письмових робіт

5.1. Вимоги до студентів

Під час навчання здобувачі вищої освіти виконують різні види письмових робіт. Основними з них є:

- кваліфікаційні роботи (проекти);
- курсіві роботи (проекти);
- звіти з практики;
- поточні письмові роботи (реферати, есеї, аналітичні записки тощо).

Аналіз вимог, які висувають заклади вищої освіти до кількості та обсягу письмових робіт студентів, кількості використовуваних джерел та інших формальних показників, свідчить, що ці вимоги часто не узгоджені із часом, який надається на виконання відповідних робіт.

5.1.1. Вимоги до кваліфікаційних робіт

Випускові кафедри університету мають надавати студентам Методичні рекомендації до написання магістерських і бакалаврських дипломних робіт. Такі рекомендації можуть містити вимоги і поради до:

- структури роботи;
- оформлення роботи;
- вибору і формулювання проблематики та завдань дослідження;
- пошуку джерел та літератури;
- вибору методик дослідження;
- виконання практичної (експериментальної, розрахункової, аналітичної та ін.) частини роботи та забезпечення достовірності отриманих результатів;
- оформлення посилань на запозичену з використаних джерел та літератури інформацію.

У рекомендаціях для студентів варто зазначати, що кваліфікаційні роботи належать до звітів про виконану роботу. Це вимагає відповідного стилю викладу матеріалів. Тому неприйнятним є використання, особливо у практичній частині, інших стилів, зокрема стилів підручника, наукової монографії, популярної статті для ЗМІ тощо. Крім того, варто враховувати, що наявність таких стилів часто є індикатором наявності академічного плагіату.

Кваліфікаційна робота, як і будь-яка інша письмова робота, має конкретні мету і завдання. Її текст має бути максимально спрямований на опис методики виконання завдань, аналіз результатів та обґрунтування

висновків. Наявність фрагментів, що не стосуються цих питань, свідчить про нерозуміння проблематики роботи, намагання будь-чим заповнити необхідний обсяг тексту та/або наявність академічного плагіату.

Виконання студентом кваліфікаційної роботи складається з пошуку і аналізу літератури за темою дослідження, уточнення мети і завдань роботи, виконання дослідження (експерименти, розрахунки, збирання статистичних даних, емпіричне дослідження тощо), аналізу його результатів, написання тексту роботи. Остання частина (написання тексту) може вимагати 10–20 % загального часу, відведеного на кваліфікаційну роботу. Тому вимоги щодо обсягу роботи необхідно узгоджувати із загальним часом на її виконання відповідно до Стандарту установи «Випускні, курсові проекти і роботи. Загальні вимоги та правила оформлення».

До цього часу можна зарахувати також час переддипломної практики, якщо така передбачена навчальним планом. На практиці сумарний обсяг практики і дипломування не перевищує 30 кредитів ЄКТС, що відповідає повному навантаженню студента у семестрі.

5.1.2. Вимоги до процедур захисту

Із огляду на те, що кваліфікаційні роботи є основою для підсумкової атестації здобувачів вищої освіти, варто встановлювати певні процедури забезпечення їх якості. До них, зокрема, належать:

- перевірка наявності академічного плагіату;
- зовнішнє рецензування;
- публічний захист та ін.

Публічний захист і зовнішнє рецензування останнім часом у багатьох закладах вищої освіти стали формально-церемоніальними заходами, які не забезпечують повноцінного контролю якості. Значною мірою це пов'язано з відсутністю реальної актуальності проблематики кваліфікаційних робіт. Завдання цих робіт, залежно від спеціальності і профілю випускової кафедри, варто спрямовувати на:

вирішення актуальних проблем науки (актуальність має бути підтверджена аналізом останніх публікацій у провідних світових наукових виданнях із відповідної тематики);

вирішення конкретних проблем реального замовника, які потребують проведення досліджень відповідного рівня.

Із огляду на те, що справжні дослідження і розробки потребують залучення фахівців різних напрямів і кваліфікацій, варто більш активно використовувати можливість підготовки кваліфікаційних робіт у рамках комплексних студентських, кафедральних і міжкафедральних дослідницьких груп, до складу яких можуть входити і представники інших установ (освітніх, наукових, конструкторських тощо). Також, варто відновити практику залучення до публічного захисту і рецензування робіт зовнішніх експертів,

які представляють інші наукові установи, заклади вищої освіти, роботодавців.

Для кваліфікаційних робіт студентів доцільно використовувати повну перевірку всіх робіт на наявність академічного плагіату із застосуванням відповідного програмного забезпечення. При цьому, варто враховувати таке:

для автоматичної перевірки має застосовуватися якісне програмне забезпечення з відповідними налаштуваннями параметрів роботи програми;

результати автоматичної перевірки не є гарантією відсутності плагіату, тому можуть застосовуватися лише як один із складників системи забезпечення якості;

виявлені програмним забезпеченням текстові збіги мають аналізуватися експертами на предмет їх ідентифікації як плагіату, помилок цитування, загальновідомих знань тощо;

допустимий відсоток академічного плагіату у кваліфікаційних роботах дорівнює нулю;

допустимий відсоток оригінальності (збігів) за необхідності може встановлюватися лише як показник відповідності роботи кваліфікаційним вимогам (зокрема, це може бути важливим для окремих тем із літературознавства, аналізу законодавства тощо);

виявлення академічного плагіату має супроводжуватися застосуванням визначеної університетом академічної відповідальності (відрахування, повторний захист після виправлення зауважень, скасування рішення про присвоєння освітнього ступеня тощо).

5.2. Вимоги до науково-педагогічних працівників

При плануванні наукової та методичної роботи науково-педагогічних працівників кафедр університету варто надавати перевагу якісним, а не кількісним показникам.

Варто максимально відмовлятися від таких показників, як кількість опублікованих тез конференцій, методичних рекомендацій (безвідносно до потреби), наукових статей (безвідносно до місця публікації), монографій (безвідносно до видавництва) тощо. Ще більш шкідливим є оцінювання науково-педагогічних працівників за кількістю сторінок чи друківаних аркушів в опублікованих ними наукових працях.

Натомість, необхідно стимулювати публікації у провідних наукових виданнях, що за імпакт-фактором чи аналогічними показниками наукометричних баз Web of Science та Scopus потрапляють до першого-другого квартилів з відповідної тематики, високі показники цитування публікацій науково-педагогічних працівників (без самоцитування та цитування співавторами) у виданнях, що індексуються зазначеними базами. Для прикладних досліджень альтернативою може бути отримання патентів на об'єкти інтелектуальної власності, економічний чи соціальний ефект від впровадження результатів досліджень тощо.

Необхідно розширювати перелік видів наукових, навчальних і методичних праць, що враховуються при оцінюванні науково-педагогічних працівників. Зокрема, до них треба додати:

переклади наукових праць провідних іноземних вчених та навчальних видань провідних світових університетів;
довідники та енциклопедії;
хрестоматії та ін.

Науково-педагогічні працівники мають не тільки самі дотримуватися академічної доброчесності, але і вчити студентів її принципам і контролювати дотримання.

Перший проректор

В.М.Гуляев